

Przemysław Żukiewicz

ORCID: 0000-0001-7579-4341

Negocjacje koalicyjne w systemie westminsterskim – przypadek Nowej Zelandii¹

SŁOWA KLUCZOWE:

koalicje, system rządów, system westminsterski, system partyjny, Nowa Zelandia

Wprowadzenie

Badania nad tworzeniem i utrzymaniem koalicji gabinetowych stanowiły niegdyś ważny nurt analiz systemowych, zwłaszcza w Europie Zachodniej. Tradycyjne modele, w których zwracano uwagę przede wszystkim na uwarunkowania personalne, historyczne bądź programowe², nie we wszystkich przypadkach wydają się jednak aplikowalne. Dotyczy

¹ Artykuł jest efektem projektu badawczego nr 2015/19/B/HS5/00426 finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

² T. Blockmans, M.-A. Guerry, *Coalition Formation Procedures: The Impact of Issue Salience and Consensus Estimation*, „Group Decision and Negotiation” 2016, t. 25, nr 3, s. 481–499; S. Bowler i in., *Let’s Just Agree to Disagree: Dispute Resolution Mechanisms in Coalition Agreements*, „The Journal of Politics” 2016, vol. 78, nr 4, s. 1264–1278; D. Cherepankowska i in., *Cohesion and Coalition Formation in the European Parliament: Roll-Call Votes and Twitter Activities*, „PLOS ONE” 2016, vol. 11, nr 11; L. Dodd, *Coalitions in Parliamentary Government*, New Jersey 1976; Z. Greene, *Working through the issues: how issue diversity and ideological disagreement influence coalition duration*, „European Political Science Review” 2017, vol. 9, nr 4, s. 561–585; R. Ibenskas, *Marriages of Convenience: Explaining Party Mergers in Europe*, „The Journal of Politics” 2016, vol. 78, nr 2, s. 343–356; T. Kalandrakis, *Minimum winning coalitions and endogenous status quo*, „International Journal of Game Theory” 2010, vol. 39, nr 4, s. 617–643; M. Laver, *Models of government formation*, „Annual Review of Political Science” 1998, vol. 1, nr 1, s. 1–25.

to nie tylko systemów partyjnych państw Europy Środkowej i Wschodniej, ale także – coraz częściej – systemów westminsterskich, w których koalicje są fenomenem stosunkowo nowym i wynikającym przede wszystkim ze zmian, jakie generują transformacje systemów wyborczych, a co za tym idzie – systemów rządów. Celem analizy jest ukazanie najistotniejszych czynników tych zmian na przykładzie negocjacji koalicyjnych, które prowadzono po wyborach parlamentarnych w 2017 roku pomiędzy Nowozelandzką Partią Narodową (New Zealand National Party), Nowozelandzką Partią Pracy (New Zealand Labour Party), ugrupowaniem Po Pierwsze Nowa Zelandia (New Zealand First) oraz Partią Zielonych Nowej Zelandii (Green Party of Aotearoa New Zealand). Zastosowana metoda badawcza to klasyczne *case study* osadzone w paradygmacie neo-instytucjonalnym. Z tego powodu badanie zachowań relewantnych podmiotów politycznych poprzedzone zostało wprowadzeniem ukazującym kontekst instytucjonalny analizy. W pracy staram się odpowiedzieć na pytanie o rolę liderów politycznych w kreowaniu sieci negocjacyjnych skutkujących zwiększeniem stopnia potencjału szantażu. Weryfikuję hipotezę, zgodnie z którą, im gęstsza jest sieć wariantów koalicji lub innego typu sojuszy z udziałem danego podmiotu politycznego, tym liderowi tego podmiotu łatwiej jest osiągnąć porozumienie na satysfakcjonujących go zasadach. Zakładam też, że pozycję lidera w negocjacjach znacząco wzmacnia przychylne nastawienie mediów oraz wizerunek przywódcy koncyliacyjnego, skłonnego do zawierania porozumień z możliwie wieloma innymi podmiotami.

Zarys konstytucjonalizmu nowozelandzkiego

Nowa Zelandia nie posiada jednego źródła konstytucjonalizmu, w odróżnieniu od Kanady, Australii czy Stanów Zjednoczonych, natomiast, podobnie jak w Zjednoczonym Królestwie, wywodzi zasady organizacji państwa z kilku dokumentów stanowiących o stabilności systemu politycznego³. Podstawowym dokumentem tego rodzaju był w historii Nowej Zelandii *Traktat Waitangi* (ang. *The Treaty of Waitangi*; mao. *Te Tiriti o Waitangi*) z 1840 roku, który określał zasady podporządkowania nowozelandzkich plemion rdzennych brytyjskim kolonizatorom, ale też dawał – przynajmniej w założeniu – legitymację do rządzenia na wyod-

---

³ J. Hayward, *The Constitution*, [w:] J. Hayward (red.), *New Zealand Government and Politics*, Oxford–New York 2015, s. 131.

rębnionych obszarach wysp. Jako wyraz podporządkowania imperium i niesamodzielności nowozelandzkiego podmiotu państwowego nie mógł jednak dłużej być traktowany jako podstawowy dokument konstytucyjny⁴. Nawet więc jeśli współcześnie konstytucjonałisci lub politycy odwołują się do niego, to czynią to na zasadzie symbolicznej lub wykazując jego związku z później uchwalonymi aktami prawnymi.

Współcześnie reguły konstytucyjne w Nowej Zelandii wywodzi się z trzech podstawowych źródeł: ustaw zasadniczych uchwalanych przez nowozelandzki parlament, prawa zwyczajowego wywodzonego z wykładni dokonywanej przez sądy oraz konstytucyjnych konwencji. Do ustaw zasadniczych należą Akt konstytucyjny z 1986 roku wyznaczający najważniejsze zasady funkcjonowania organów państwa, w tym rządu i parlamentu, oraz ustawa Prawo wyborcze z 1993 roku określające zasady przeprowadzania wyborów oraz skład nowozelandzkiego parlamentu⁵. Od ustaw zwykłych odróżnia je przede wszystkim to, że niektóre zawarte w nich ich przepisy (m.in. dotyczące kadencji parlamentu czy też sposobu głosowania) nie mogą być zmienione bez uzyskania kwalifikowanej większości 3/4 lub bez uzyskania poparcia obywateli wyrażonego w ogólnokrajowym referendum⁶.

Doktryna orzecznicza związana z modelem prawa zwyczajowego wypracowała także kilka istotnych wykładni, które mają charakter fundamentalny dla funkcjonowania organów nowozelandzkiego państwa. Do takich zalicza się między innymi kwestię zakresu wolności słowa, większościowego charakteru parlamentarnej procedury czy też niektórych uprawnień Generalnego Gubernatora, czyli bezpośredniego przedstawiciela Korony Brytyjskiej w Nowej Zelandii. Ostatnie ze wzmiankowanych źródeł – konstytucyjne konwencje – obejmują między innymi takie kwestie, jak wymaganie od Generalnego Gubernatora, by dysponował poparciem rządu większościowego sprawującego aktualnie władzę⁷.

Akt konstytucyjny z 1986 roku zakłada czterodzielną strukturę naczelných organów państwa⁸. W rozdziale poświęconym monarchii stwier-

⁴ M. Belgrave, *Beyond the Treaty of Waitangi: Māori Tribal Aspirations in an Era of Reform, 1984–2014*, „The Journal of Pacific History” 2014, vol. 49, nr 2; C. Jones, *Tawhaki and Te Tiriti: A Principle Approach to the Constitutional Future of the Treaty of Waitangi*, „New Zealand Universities Law Review” 2013, vol. 25; M. Mulholland, *The Treaty of Waitangi*, [w:] J. Hayward (red.), *New Zealand Government and Politics*, Oxford–New York 2015.

⁵ R. Mulgan, *Politics in New Zealand*, Auckland 2004, s. 52.

⁶ S. Levine, *New Zealand*, [w:] S. Levine (red.), *Pacific Ways. Government and Politics in the Pacific Islands*, Wellington 2016, s. 177.

⁷ R. Mulgan, *Politics in New Zealand...*, s. 52.

⁸ S. Bożyk, *System konstytucyjny Nowej Zelandii*, Warszawa 2009.

dzono, że funkcję głowy państwa pełni Król lub Królowa Zjednoczonego Królestwa, ale władza monarsza jest sprawowana przez Generalnego Gubernatora jako namiestnika Króla/Królowej. Do władzy monarszej należy powoływanie i odwoływanie ministrów, zwoływanie i rozwiązywanie parlamentu, zatwierdzanie uchwalonego prawa oraz prawo łaski. Generalny Gubernator, jak już wyżej wspomniano, w standardowych warunkach politycznych działa za radą (*on advice of*) ministrów, którzy dysponują zaufaniem większości Izby Reprezentantów. Tylko w sytuacji głębokiego kryzysu konstytucyjnego Generalny Gubernator może być wezwany do działania niezależnego i samodzielnie i to tylko w takim zakresie, w jakim dotyczy to ochrony ładu konstytucyjnego⁹.

Egzekutywę w Nowej Zelandii stanowią ministrowie, którzy muszą być wybierani przez parlament i powołani przez Generalnego Gubernatora, a swoje funkcje pełnią w imieniu (*on behalf*) monarchy¹⁰. Ministrowie wraz z Generalnym Gubernatorem tworzą Radę Wykonawczą (*Executive Council*). Ministrowie oraz premier tworzą zaś Gabinet (*Cabinet*), chociaż możliwe jest także pełnienie funkcji ministra bez wykonywania mandatu członka Gabinetu¹¹. Władzę ustawodawczą sprawuje Parlament, który formalnie tworzą deputowani do Izby Reprezentantów oraz monarcha¹². W praktyce oznacza to, że każda propozycja uchwalenia nowego bądź zmiany istniejącego prawa musi uzyskać poparcie większości parlamentarnej oraz Generalnego Gubernatora. Ponieważ jednak zakłada się współdziałanie Generalnego Gubernatora i większości parlamentarnej, uprawnienia ustawodawcze monarchy mają charakter formalny, a nie faktyczny¹³. Kadencja Izby Reprezentantów trwa w Nowej Zelandii trzy lata, co jest dość osobliwym rozwiązaniem konstytucyjnym¹⁴.

Władza sędziowska należy w Nowej Zelandii do sądów, a na czele struktury sądownictwa znajdują się Sąd Apelacyjny i Wysoki Sąd. Prawo do ostatecznej apelacji rozstrzygane jest natomiast w Sądzie Najwyższym. Niezależność sądów od pozostałych segmentów władzy nie tylko chroniona jest konstytucyjnie, ale pozostaje wzmocniona tradycją nie-

---

⁹ R. Mulgan, *Politics in New Zealand...*, s. 53.

¹⁰ R. Malone, *The Executive*, [w:] J. Hayward (red.), *New Zealand Government and Politics*, Oxford–New York 2015, s. 153–155.

¹¹ P. Higbee, *Cabinet and Ministers*, [w:] J. Hayward (red.), *New Zealand Government and Politics*, Oxford–New York 2015, s. 381–382.

¹² J. E. Martin, *Parliament*, [w:] J. Hayward (red.), *New Zealand Government and Politics*, Oxford–New York 2015.

¹³ R. Mulgan, *Politics in New Zealand...*, s. 54.

¹⁴ S. Bożyk, *Izba Reprezentantów. Parlament Nowej Zelandii*, Warszawa 2009.

politycznych powołań i bardzo silną gwarancją nieusuwalności przed upływem kadencji¹⁵. Pomimo że sędziowie Wysokiego Sądu oraz Najwyższego Sądu powoływani są przez Gubernatora Generalnego, mogą być odwołani wyłącznie poprzez przyjęcie rezolucji Izby Reprezentantów o stwierdzeniu naruszenia powagi urzędu lub nieudolności. Aby zapewnić sędziom finansową niezależność, Akt konstytucyjny zakłada zakaz redukcji wysokości wynagrodzeń sędziów¹⁶.

Najbardziej charakterystyczną cechą nowozelandzkiego konstytucjonalizmu jest jego nieprzystawalność do politycznej praktyki. Formalnie bardzo szeroki zakres uprawnień, jaki posiadają monarcha oraz Gubernator Generalny, nie odpowiada roli, jaką faktycznie odgrywają w nowozelandzkim systemie politycznym osoby pełniące te funkcje. Z kolei kluczowe organy państwa, takie jak Gabinet (wypełniający funkcje rządu) oraz stojący na jego czele premier, nie zostały w żaden sposób ujęte w Akcie konstytucyjnym – ich uprawnienia określają dopiero niższej rangi konwencje oraz ustawy¹⁷.

System partyjny Nowej Zelandii – zarys ewolucji

Część badaczy wyznacza jedną cezurę dla analiz nowozelandzkiego systemu partyjnego. Tym istotnym wydarzeniem wpływającym na zmianę jego konfiguracji miałyby być transformacja systemu wyborczego z systemu większości zwykłej (*first-past-the-post*) na system mieszany w 1993 roku (pierwsze wybory według nowych reguł przeprowadzono trzy lata później). Tymczasem uczeni nowozelandzcy¹⁸ wskazują na cztery etapy rozwoju systemu partyjnego w tym państwie, związane nie tyle z wynikami wyborów, co popularnością oraz zmianami postaw zachodzącymi w społeczeństwie:

- lata 1891–1908 – etap partii dominującej;
- lata 1916–1936 – etap trójpartyjności;
- lata 1936–1978 – etap duopolu;
- okres po 1978 roku – etap wielopartyjności¹⁹.

¹⁵ P. Mikuli, *Sądy a parlament w ustrojach Australii, Kanady i Nowej Zelandii*, Kraków 2010, s. 142–144.

¹⁶ R. Mulgan, *Politics in New Zealand...*, s. 54.

¹⁷ Tamże, s. 54–55.

¹⁸ R. Miller, *Party Politics in New Zealand*, Melbourne 2005, s. 25.

¹⁹ Tamże.

W latach 1891–1908 nowozelandzki parlament zdominowała Partia Liberalna utworzona rok wcześniej. Przed jej powstaniem funkcjonował oczywiście już parlament, ale deputowani grupowali się w nim w klasyczne koterie odzwierciedlające raczej sieci nieformalnych powiązań aniżeli realne ideologiczne podziały. W 1890 roku pod szyldem Partii Liberalnej udało się natomiast jej założycielom zgromadzić wielu polityków reprezentujących bardzo zróżnicowane grupy społeczne – ugrupowanie cieszyło się poparciem pracowników i pracodawców, osób wykształconych i niewykształconych, mieszkańców miast oraz wsi. Ta szeroka formuła oraz tzw. efekt pierwszeństwa spowodowały, że Partia Liberalna przez kilkanaście lat potrafiła utrzymać swoją dominującą pozycję²⁰.

W kolejnych latach coraz większą popularność zyskiwały dwa ugrupowania, które reprezentować miały poglądy lewicowe i prawicowe. Kilka mniejszych partii lewicowych w 1916 roku połączyło się, tworząc Partię Pracy, natomiast politycy konserwatywni zgrupowali się w Partii Reformistycznej. Ponieważ Partię Liberalną również uważano wówczas za orędowniczkę politycznego *status quo* niechętną zmianom o rewolucyjnym charakterze, prawicę w systemie partyjnym reprezentowały wówczas dwa ugrupowania (pierwsze bardziej konserwatywne, drugie – bardziej liberalne), a lewicę – jedno. To ostatnie uzyskało nawet na kilka kolejnych lat wyraźną parlamentarną przewagę i dopiero zawarcie koalicji przez reformatorów i liberałów u progu lat 30. było pierwszym sygnałem zmiany nadchodzącej w systemie partyjnym²¹.

Połączenie w 1936 roku Partii Reformistycznej oraz Partii Liberalnej dało początek trzeciej fazie rozwoju nowozelandzkiego systemu partyjnego – fazie duopolu. Jego ugruntowaniu sprzyjał system wyborczy większości względnej kreujący stabilne jednowiększościowe gabinety. Co ciekawe, R. Miller koniec etapu partyjnego duopolu datuje – wbrew części uczonych²² – na 1978 rok, wskazując na to, że już wówczas dały się zauważyć symptomy rozproszenia poparcia i spadku popularności dwóch największych ugrupowań. Niewątpliwy wpływ na to miały – podobnie jak w państwach Europy Zachodniej – upowszechnienie mediów oraz zerwanie z dotychczasowym klasowym modelem głosowania, zgodnie z którym głosowanie w rodzinach na określone ugrupowania zależało od pochodzenia społecznego i bardzo często miało charakter kulturowego dziedziczenia postaw²³.

---

²⁰ R. Miller, *Democracy in New Zealand*, Auckland 2015, s. 161–162.

²¹ Tamże, s. 163.

²² B. Roper, *New Zealand Politics Post – 1984*, [w:] J. Hayward (red.), *New Zealand Government and Politics*, Oxford–New York 2015, s. 25.

²³ R. Miller, *Democracy in New Zealand...*, s. 164–165.

Przykładem dyskryminującego efektu systemu wyborczego większości względnej oraz znaczącego wzrostu popularności ugrupowań spoza duopolu konserwatystów i socjaldemokratów była elekcja parlamentarna z 1981 roku, kiedy to labourzyści uzyskali więcej głosów niż Partia Narodowa (39,0% vs. 38,8%), natomiast zdołali zwyciężyć w mniejszej liczbie okręgów, przez co zdobyli o cztery mandaty mniej od swojego największego rywala. Natomiast nowe ugrupowanie, którego celem było przerwanie trajektorii rozwoju systemu dwupartyjnego i uczynienie rywalizacji politycznej w Nowej Zelandii bardziej pluralistyczną, Social Credit, zdobyło 20,7% głosów, ale jedynie dwa mandaty²⁴. Podobne sytuacje w kolejnych latach doprowadziły do wzrostu niezadowolenia elektoratu z braku realnej alternatywy wyborczej i skutkowały przyjęciem w 1993 roku istotnej zmiany w prawie wyborczym – system większościowy został zastąpiony systemem mieszanym²⁵.

Od 1996 roku wyborca w Nowej Zelandii dysponuje dwoma głosami, spośród których jeden oddaje na kandydata w jednomandatowym okręgu wyborczym (mandat obsadzany jest zgodnie z zasadą większości względnej), natomiast drugi na partię polityczną prezentującą proponowaną przez siebie listę kandydatów. Oba segmenty – większościowy i proporcjonalny – pozostają na poziomie elekcji od siebie odseparowane, co oznacza, że wyborcy w okręgu mogą oddać głos na kandydata danej partii, ale w głosowaniu proporcjonalnym wcale nie muszą głosować na tę samą listę partyjną. Pozostają natomiast od siebie współzależne na poziomie alokacji mandatów, ponieważ najpierw na mandaty przeliczane są głosy uzyskane w głosowaniu proporcjonalnym, następnie przydziela się te mandaty kandydatom wybranym w wyborach większościowych i dopiero w następnej kolejności (jeśli zostają jeszcze jakieś mandaty do obsadzenia) – kandydatom umieszczonym na listach partyjnych²⁶.

Pierwsze wybory według nowych zasad prawa wyborczego przeprowadzono w Nowej Zelandii w 1996 roku i od tamtego czasu zmiana zachowań wyborczych zauważalna jest nie tylko w badaniach opinii publicznej, ale znajduje też odzwierciedlenie w konfiguracji systemu partyjnego. Po 1996 roku partie polityczne nie uzyskują większości pozwalającej im na samodzielne rządy – albo zawierają więc porozumienia koalicyjne,

²⁴ R. Miller, *Party Politics in New Zealand...*, s. 8.

²⁵ S. Bożyk, *System wyborczy a układ sił politycznych w parlamencie Nowej Zelandii*, [w:] R. Balicki, M. Jabłoński (red.), *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, Wrocław 2018, s. 535–543.

²⁶ G. A. Wood, C. Rudd, *The Politics and Government of New Zealand: robust, innovative and challenged*, Dunedin 2004, s. 210–214.

które pozwalają sformować większościowy gabinet, albo decydują się na współpracę polegającą na tworzeniu gabinetu mniejszościowego mającego doraźne poparcie mniejszych ugrupowań²⁷.

Wybory do Izby Reprezentantów w 2017 roku – kontekst i rezultaty

Wybory parlamentarne 23 września 2017 roku odbyły się w cieniu zmian organizacyjnych w największych nowozelandzkich partiach politycznych – Partii Narodowej i Partii Pracy. Przy tym w obu z nich zmiany wywołane zostały przez różne czynniki. 5 grudnia 2016 roku na konferencji prasowej swoją rezygnację ogłosił – sprawujący urząd od 2008 roku – premier i jednocześnie lider Partii Narodowej, John Key. Było to o tyle niespodziewane, że wszystkie przedwyborcze prognozy wskazywały na to, że partia, której przewodniczył, ma duże szanse na zwycięstwo w kolejnej parlamentarnej elekcji i utrzymanie się u władzy przez czwartą już z rzędu kadencję. Poziom popularności samego premiera w nowozelandzkim społeczeństwie był znaczący, stąd nic nie zapowiadało jego decyzji. Sam John Key tłumaczył ją względami rodzinnymi i koniecznością wzięcia odpowiedzialności za żonę i dzieci, które doświadczały wielu niedogodności związanych z pełnieniem przez niego funkcji premiera²⁸. Lider Partii Narodowej jednocześnie wskazał, na kogo odda swój głos w nadchodzących wyborach przewodniczącego – osobą swoicie „namaszczoną” został jego dotychczasowy zastępca, Bill English (właśc. Sir Simon William English). Bez przeszkód w styczniu 2017 roku przejął on funkcję przewodniczącego partii i rządu, pokonując swoich wewnątrzpartyjnych rywali.

Kontekst zmian w Partii Pracy był zupełnie inny. Dotychczasowy lider, w którym pokładano w 2014 roku ogromne nadzieje na wyprowadzenie ugrupowania z wyborczych kryzysów, Andrew Little, nie spełnił oczekiwań członków ugrupowania. Przedwyborcze sondaże nie pozostawiały złudzeń, że partia pod jego przewodnictwem może w elekcji w 2017 roku uzyskać jeszcze gorszy wynik niż trzy lata wcześniej. Stąd – naciskany przez innych polityków – zdecydował się ogłosić 1 sierpnia

---

²⁷ J. Eska-Mikołajewska, *Parlament w nowozelandzkim ustroju politycznym przed zmianą i po zmianie systemu wyborczego w 1993 roku*, „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 2, s. 9–34.

²⁸ E. Hunt, E. A. Roy, *New Zealand prime minister John Key resigns*, „The Guardian”, <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/05/john-key-resigns-new-zealand-prime-minister-to-quit> (dostęp: 5.12.2016).

2017 roku swoją rezygnację. Jeszcze tego samego dnia dokonano wyboru jego następczyni, którą została Jacinda Ardern. Zmiana ta – pomimo że innego rodzaju niż w Partii Narodowej – również wywołała ogromną konsternację, ponieważ dokonano jej na niecałe dwa miesiące przed wyborami. Okazała się jednak ona ogromnym sukcesem, ponieważ nowa liderka labourzystów cieszyła się dużym społecznym poparciem, zyskała także ogromną przychylność mediów. W dyskursie medialnym ową popularność zaczęto określać nawet mianem „Jacindamanii”.

Tabela 1. Wyniki wyborów do Izby Reprezentantów w Nowej Zelandii w 2017 roku wraz z odniesieniem do rezultatów z 2014 roku

Partia	Odszetek głosów 2014	Odszetek głosów 2017	Wyniki – wzrost/spadek	Liczba mandatów 2014	Liczba mandatów 2017	Liczba mandatów – wzrost/spadek	Odszetek mandatów 2014	Odszetek mandatów 2017	Odszetek mandatów – wzrost/spadek
Partia Narodowa	47,04	44,45	-2,59	60	56	-4	49,59	46,67	-2,92
Partia Pracy	25,13	36,89	+11,76	32	46	+14	26,45	38,33	+11,88
Partia Zielonych	10,70	6,27	-4,43	14	8	-6	11,57	6,67	-4,90
Po Pierwsze Nowa Zelandia	8,66	7,20	-1,46	11	9	-2	9,09	7,50	-1,59
Partia Maorysów	1,32	1,18	-0,14	2	0	-2	1,65	0,00	-1,65
ACT New Zealand*	0,69	0,50	-0,19	1	1	0	0,82	0,83	+0,01
Wspólna Przyszłość Nowej Zelandii	0,22	0,07	-0,15	1	0	-1	0,82	0,00	-0,82
SUMA				121**	120				

* Brak tłumaczenia nazwy partii wynika z tego, że jej nazwa nie pochodzi od czasownika „act” („działać”), ale od akronimu ACT używanego przez Stowarzyszenie Konsumentów i Podatników (Association of Consumers and Taxpayers) założone przez twórców partii politycznej.

** W Izbie Reprezentantów zasiada nominalnie 120 deputowanych, ale konstrukcja mieszanego systemu wyborczego powoduje, że możliwe są sytuacje uzyskiwania przez partie mandatów nadwyżkowych, gdy ich kandydaci uzyskują więcej mandatów w jednomandatowych okręgach wyborczych, aniżeli partia uzyskuje tych mandatów w wyniku alokacji dokonanej na poziomie proporcjonalnym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Wyborczej Nowej Zelandii²⁹.

²⁹ https://www.electionresults.govt.nz/electionresults_2017/ oraz https://www.electionresults.govt.nz/electionresults_2014/ (dostęp: 12.06.2018).

W wyborach parlamentarnych, które odbyły się we wrześniu, mandaty do Izby Reprezentantów zdobyli ostatecznie przedstawiciele jedynie pięciu ugrupowań: Nowozelandzkiej Partii Narodowej, Nowozelandzkiej Partii Pracy, Partii Zielonych, New Zealand First oraz ACT (zob. tab. 1). Dwie spośród obecnych w parlamencie poprzedniej kadencji partii nie zdołały uzyskać poparcia gwarantującego zachowanie mandatów: Partia Maoryska oraz Wspólna Przyszłość Nowej Zelandii. Dla większości ugrupowań – w sensie liczbowym – były to wybory przegrane, ponieważ partie odnotowały straty w poziomie poparcia przekładające się na straty w liczbie obsadzonych mandatów. Elekcję za sukces mogli uznać wyłącznie laburzyści, dla których poparcie od poprzednich wyborów wzrosło o ponad 11 punktów procentowych, co z kolei spowodowało, że partia uzyskała w parlamencie o 14 mandatów więcej. Ostateczne zwycięstwo Narodowej Partii Nowej Zelandii było więc zwycięstwem pyrrusowym – 56 mandatów w 120-osobowej Izbie Reprezentantów nie gwarantowało utworzenia rządu cieszącego się zaufaniem stabilnej większości parlamentarnej.

Przebieg i efekt negocjacji koalicyjnych po wyborach do Izby Reprezentantów w 2017 roku

Obie partie obecne dotąd w parlamencie, które nie uzyskały w 2017 roku mandatów (tj. Partia Maoryska oraz Wspólna Przyszłość Nowej Zelandii), stanowiły w latach 2008–2017 parlamentarne zaplecze V rządu Partii Narodowej Nowej Zelandii. Biorąc pod uwagę wyłącznie liczbę mandatów parlamentarnych oraz charakter porozumienia, rząd ten należałoby określić mianem mniejszościowego. Partia Narodowa w tych dziewięciu latach nigdy nie dysponowała bowiem większością parlamentarną (maksymalnie 60 mandatów w 121-osobowym parlamencie), a ugrupowania nie podpisały umowy koalicyjnej, ale wyłącznie porozumienie nazywane w systemach westminsterskich *confidence and supply agreement* (w literaturze polskiej występuje kilka tłumaczeń tego sformułowania, spośród których przyjmuję tłumaczenie niedosłowne, ale najwierniej odzwierciedlające jego istotę, to jest: „porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu”³⁰). Zobowiązywały się zatem popierać gabinet, ale

---

³⁰ P. Żukiewicz, *Umowa poparcia dla rządu mniejszościowego – zagrożenie dla demokracji westminsterskiej? Przypadek brytyjskiego porozumienia Partii Konserwatywnej i Demokratycznej Partii Unionistycznej z 2017 roku*, „Studia Politologiczne” 2018, t. 47, s. 62.

tylko w kluczowych dla jego przetrwania kwestiach. Nie obsadzały też ministerialnych stanowisk swoimi nominatami.

Utrata dwóch spośród trzech dotychczasowych sojuszników stawiała w 2017 roku liderów Nowozelandzkiej Partii Narodowej w trudnym położeniu, ponieważ spektrum programowe ugrupowań gwarantujące utrzymanie dotychczasowego konserwatywnego profilu rządu nie było szerokie, a rozbieżności ideologiczne pomiędzy partiami pozostawały duże. W Nowej Zelandii właściwie nie istniała tradycja wielkich koalicji – większościowy system wyborczy nie generował rezultatów wyborczych, które by ich wymagały, a ewentualnego wsparcia ponadideologicznego partie udzielały sobie w momentach kryzysowych w latach 1915–1918 oraz 1931–1935³¹. Stąd też za nierealną należało uznawać ewentualność zawarcia jakiegokolwiek porozumienia pomiędzy laburzystami a zwyciężskim ugrupowaniem (zob. tab. 2).

Równie mało prawdopodobne wydawało się porozumienie konserwatywnej Narodowej Partii Nowej Zelandii z progresywną i lewicową Partią Zielonych. Rozbieżność ideologiczna pomiędzy oboma podmiotami oraz brak współpracy pomiędzy nimi w poprzednich latach (Partia Zielonych pozostawała opozycyjna w stosunku do gabinetu Johna Key'a) nie pozwalały przewidywać komentatorom takiego wariantu rozwoju koalicyjnych negocjacji.

Za partię piwoalną w nowozelandzkim systemie partyjnym uznawano natomiast powszechnie New Zealand First. Populistyczny przekaz, który wielokrotnie wypominali liderowi ugrupowania Winstonowi Petersowi jego krytycy, a także wodzowski styl przywództwa partyjnego czynił partię atrakcyjnym partnerem negocjacyjnym, przy tym w nieco lepszej sytuacji negocjacyjnej sytuowała się w tym kontekście Partia Narodowa Nowej Zelandii, ponieważ porozumienie z New Zealand First wystarczało jej do uzyskania większości parlamentarnej zdolnej popierać rząd, natomiast ewentualne porozumienie laburzystów i W. Petersa wymagałoby jeszcze dokooptowania do grupy współrządzących Partii Zielonych. Ostatecznie jednak przed rozpoczęciem rozmów koalicyjnych oba warianty koalicji konserwatywnej lub lewicowej były uznawane przez samych polityków, jak i komentatorów za równie prawdopodobne. Do rozpatrzenia pozostawał jednak nie tylko ideologiczny profil rządu, ale także charakter poparcia, którego mieliby udzielić mu potencjalni sojusznicy: mogła to być albo oficjalna umowa koalicyjna, albo też – znany dobrze w trady-

³¹ P.-T. Nikula, *Grand Coalitions: Finland and New Zealand*, „Briefing Papers”, <http://briefingpapers.co.nz/grand-coalitions-finland-and-new-zealand/>, (dostęp: 3.10.2017).

cji nowozelandzkiej – sojusz oparty na porozumieniu w sprawie wotum zaufania i budżetu (*supply and confidence agreement*).

Nierozstrzygnięty ostatecznie na korzyść żadnej z dużych partii rezultat wyborczy spowodował, że liderzy najważniejszych ugrupowań oficjalnie zapowiadali długotrwałe negocjacje. Dodatkowym czynnikiem opóźniającym była niepewność wyników, ponieważ do 7 października Komisja Wyborcza miała prawo zliczać tzw. głosy specjalne w liczbie ok. 300 tysięcy (były to głównie głosy obywateli Nowej Zelandii przebywających za granicą).

Tabela 2. Sieć możliwych wariantów koalicyjnych w Nowej Zelandii po wyborach w 2017 roku (nie uwzględniono nerelevantnej w tym kontekście partii ACT).

Charakter potencjalnego gabinetu	Charakter potencjalnej współpracy	Partie polityczne				Szanse
Rząd większościowy	Wielka koalicja	Partia Narodowa		Partia Pracy		Małe
		Partia Narodowa		Partia Pracy	NZ First	
		Partia Narodowa	Partia Pracy	NZ First	Zieloni	
	Koalicja nadwyżkowa	Partia Narodowa		NZ First	Zieloni	Duże
	Koalicja minimalnie zwycięska	Partia Narodowa		Zieloni		
		Partia Narodowa		NZ First		
Rząd mniejszościowy	<i>Confidence and Supply Agreement</i>	Partia Narodowa	Partia Pracy	NZ First	Zieloni	Małe
		Partia Narodowa		Partia Pracy	NZ First	
		Partia Narodowa		Partia Pracy		
		Partia Narodowa		Zieloni		
		Partia Narodowa		NZ First		
	Partia Pracy		NZ First	Zieloni	Duże	
	Koalicja + <i>Confidence and Supply Agreement</i>	Partia Pracy		NZ First		Zieloni

Źródło: opracowanie własne; pogrubiono nazwy partii potencjalnie odpowiedzialnych za stworzenie gabinetu.

Zarówno Jacinda Ardern, jak i Bill English oficjalnie wyrażali nadzieje na udane rozmowy z pełniącym funkcję „języczka u wagi” Winstonem Petersem, choć obydwójce liderzy w kampanii wyborczej krytykowali przywódcę New Zealand First za populistyczne hasła niepozwalające zidentyfikować jego programu wyborczego (w istocie partia podkreślała konieczność ograniczenia napływu imigrantów, wprowadzenia zakazu sprzedaży ziemi dla obcokrajowców czy przeniesienia większości urzędów poza stolicę – Wellington)³².

Dodatkowo Jacinda Ardern musiała jasno określić format rozmów, ponieważ najbardziej prawdopodobne warianty poparcia dla gabinetu tworzonego przez labourzystów zakładały konieczność współpracy zarówno z Winstonem Petersem, jak i z przewodniczącym Partii Zielonych, Jamesem Showem. Ten ostatni już trzy dni po wyborach wyraził oczekiwanie, że ewentualne negocjacje, w których mieliby brać udział przedstawiciele Partii Zielonych, muszą toczyć się w formacie trójstronnym. Tymczasem liderka Partii Pracy wyraźnie przeciwko takiemu rozwiązaniu protestowała, stwierdzając, że negocjacje będzie toczyć z każdym z potencjalnych sojuszników z osobna³³.

Niepewność wzbudzał sam Winston Peters, który w nielicznych wystąpieniach medialnych albo się irytował, słysząc pytania o termin zawiązania koalicji, albo zmieniał swoje plany negocjacyjne i przedstawiał bardzo różne warianty koalicyjne jako potencjalnie możliwe. 5 października 2017 roku ostatecznie rozpoczęły się negocjacje na temat przyszłej koalicji, które lider New Zealand First prowadził równoległe z Jacindą Ardern oraz Billem Englishem. W relacjach medialnych podkreślano, że z obu rund negocjacyjnych wszyscy ich uczestnicy wychodzili zadowoleni i wyrażali nadzieję na pozytywny efekt końcowy rozmów.

Kolejne dni nie przynosiły rozstrzygnięcia, choć negocjacje wyraźnie przyspieszyły po ogłoszeniu ostatecznych wyników wyborów (7 października 2017 roku). Podczas oficjalnych krótkich konferencji prasowych podkreślano pozytywną atmosferę rozmów. Ich tematyka, choć w większości pozostawała tajemnicą negocjatorów, dotyczyła przede wszystkim kwestii, o które w kampanii wyborczej upominał się Winston Peters: ograniczenia napływu imigrantów, ograniczenia możliwości zakupu ziemi

³² E. A. Roy, *New Zealand party leaders woo Winston Peters' support after election stalemate*, „The Guardian”, <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/25/new-zealand-party-leaders-woo-winston-peters-support-after-election-stalemate> (dostęp: 25.09.2017.)

³³ C. Trevett, *Three-way talks with NZ First and the Greens not on cards, says Labour leader Jacinda Ardern*, „New Zealand Herald”, https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=11926398 (dostęp: 26.09.2017).

przez obcokrajowców oraz podatków. W stosunkowo słabej pozycji negocjacyjnej znalazł się lider Partii Zielonych, którego – na wyraźne żądanie przewodniczącego New Zealand First – nie dopuszczono jako trzeciego partnera do rozmów koalicyjnych z labourzystami. James Shaw ograniczył się zatem do publicznego wyrażania poparcia dla Jacindy Ardern, której – jak stwierdzał – programowo ufał³⁴.

Ostateczne porozumienie koalicyjne Jacinda Ardern i Winston Peters zawarli dopiero 24 października 2017 roku, czyli po prawie trzech tygodniach negocjacji. W aspekcie programowym podkreślano zgodę na daleko idącą regionalizację usług publicznych oraz skierowanie dodatkowych środków finansowych na rozwój poszczególnych regionów. Osiągnięto porozumienie w sprawie redukcji liczby przyjmowanych imigrantów do 30 tysięcy rocznie, a także w sprawie zakazu zakupu przez obcokrajowców wybudowanych już w Nowej Zelandii domów. W aspekcie personalnym zdecydowano o powierzeniu Winstonowi Petersowi funkcji zastępcy premiera oraz o przypisaniu New Zealand First czterech ministerstw (nie określono, których konkretnie – wskazano jedynie potencjalne obszary tematyczne)³⁵.

Porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu zawarte pomiędzy Jacindą Ardern a Jamesem Shawem tego samego dnia nie odbiegało istotnie swoją konstrukcją od porozumienia koalicyjnego pomiędzy New Zealand First a Partią Pracy. Różnica dotyczyła kwestii programowych. Rząd zobowiązywał się bowiem do realizacji ważnych dla Partii Zielonych, ale już nie równie istotnych dla New Zealand First, zamierzeń związanych z ekologią i poprawą jakości życia (ograniczenie emisji dwutlenku węgla, prowadzenie aktywnej polityki proekologicznej, wspieranie zrównoważonego rozwoju i dbałość o równość i sprawiedliwość społeczną – *fair society*). W aspekcie personalnym ugrupowanie Jamesa Shawa uzyskało cztery ministerialne teki (ponownie do wyboru spośród większej liczby obszarów tematycznych), ale jednocześnie miały to być teki ministrów niewchodzących formalnie w skład Gabinetu, mogących jednocześnie brać udział w jego obradach³⁶.

---

³⁴ *Coalition talks: NZ First, National „making huge progress”*, „New Zealand Herald”, https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=11931725 (dostęp: 11.10.2017).

³⁵ *Coalition Agreement: New Zealand Labour Party & New Zealand First*, <https://www.nzdoctor.co.nz/sites/default/files/2017-10/Labour%20and%20New%20Zealand%20First%20%20Coalition%20Agreement.pdf> (dostęp: 24.10.2017).

³⁶ *Confidence and Supply Agreement: New Zealand Labour Party & Green Party of Aotearoa New Zealand*, <https://www.greens.org.nz/sites/default/files/NZLP%20%26%20GP%20C%26S%20Agreement%20FINAL.PDF> (dostęp: 24.10.2017).

Podsumowanie

Powyższa analiza każe przede wszystkim zakwestionować wstępne założenie, które tkwiło u podstaw doboru przypadku – gabinety koalicyjne nie są obecnie w modelu westminsterskim niczym niestandardowym. Warto przy tym postawić kolejny problem badawczy, który może być inspiracją do dalszych badań: czy to w istocie efekt zmiany samego modelu westminsterskiego czy też być może odejścia wielu państw od jego podstawowych założeń i – w konsekwencji – rezygnacji w nich z tej formy demokracji przedstawicielskiej? Neoinstytucjonalna analiza trajektorii rozwoju nowozelandzkiego systemu partyjnego wyraźnie sugeruje, że bardziej zasadny może być drugi trop. Od 1996 roku, to jest od przyjęcia nowego mieszanego systemu wyborczego, właściwie żadna partia nie jest w stanie sformować samodzielnego rządu, co więcej – najbardziej relewantne podmioty preferują zawieranie porozumień w sprawie wotum zaufania i budżetu (*confidence and supply agreement*) niż klasycznych – znanych chociażby ze skonsolidowanych demokracji kontynentalnej Europy – koalicji gabinetowych. W efekcie częściej powoływane w Nowej Zelandii są gabinety mniejszościowe.

Od klasycznych modeli zawiązywania koalicji gabinetowych odróżnia przypadek nowozelandzki także poziom ich instytucjonalizacji. Być może to, że prowadzono je równolegle na trzech poziomach: a) Partia Narodowa – New Zealand First, b) Partia Pracy – New Zealand First, c) Partia Pracy – Partia Zielonych, oraz to, że rozważano więcej niż pięć wariantów potencjalnych umów sojuszniczych, powodowało, iż politycy niechętnie dyskutowali o negocjacjach w mediach. Same negocjacje trwały także długi czas – od momentu wyborów do podpisania dokumentów gwarantujących powołanie nowego rządu minął miesiąc.

Ogromną rolę odegrali w negocjacjach liderzy partyjni, ale podczas rozmów liczyły się nie tylko umiejętności komunikacyjne wykorzystywane podczas rozmów z potencjalnymi sojusznikami politycznymi, ale także kontekst medialny, który jednoznacznie sprzyjał Jacindzie Ardern. Nie tylko nowozelandzkie, ale i ogólnoswiatowe media podkreślały jej wiek, energię i zaangażowanie. Trudno było także nie uznać, że wynik wyborczy labourzystów, którym jeszcze dwa miesiące przed wyborami (pod innym przywództwem) wieszczono klęskę, był osobistym sukcesem nowej liderki. Na tym tle nominalne zwycięstwo Partii Narodowej Billa Englisha nie prezentowało się tak spektakularnie. Centralną postacią negocjacji okazał się jednak Winston Peters, który wielokrotnie dawał wyraz temu, że ma świadomość roli, jaką w trakcie rozmów odgrywa.

Zaprezentowane studium przypadku może stać się wstępem do analiz porównawczych, a także intensywniejszych poszukiwań nowych rozwiązań metodologicznych służących badaniu formowania się porozumień sojuszniczych i koalicyjnych. Najważniejszym problemem do rozwiązania w kontekście metodologii pozostaje wciąż brak potwierdzonych danych, na bazie których można rekonstruować przebieg rozmów negocjacyjnych. Uczeni wykorzystują w tym celu doniesienia prasowe (nie zawsze rzetelne) lub oficjalne dokumenty (nie zawsze liczne i nie zawsze w pełni dostępne). Coraz częściej wykorzystywane analizy narracyjne czy analizy sieciowe mogłyby stać się swoistym katalizatorem dynamiki badań nad koalicjami.

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przeanalizowanie kontekstu i sposobu formowania koalicji gabinetowej w sytuacji podwójnie niestandardowej: a) w modelu westminsterskim, w którym do 1996 roku dominowały gabinety jednopartyjne i negocjacje koalicyjne prowadzono bardzo rzadko, a który to model następnie w znaczącym stopniu w Nowej Zelandii ewoluował; b) w sytuacji negocjacji prowadzonych równolegle przez podmiot piwotalny dysponujący dużym potencjałem szantażu politycznego wobec dwóch konkurencyjnych potencjalnych koalicjantów. Głównym pytaniem badawczym jest pytanie o podobieństwa i różnice względem klasycznych modeli formowania większościowych koalicji gabinetowych, podczas którego to procesu podmiot inicjujący (*formateur*) negocjuje z podmiotem lub podmiotami dopełniającymi przedmiot umowy koalicyjnej. Główną metodą badawczą wykorzystaną w analizie jest studium przypadku (*case study*). Pracę poszerzono o nakreślenie kontekstu instytucjonalnego oraz elementy analizy historycznej (w tych miejscach, w których miało to wpływ na analizowaną koalicję).

Przemysław Żukiewicz

COALITION BARGAINING IN THE WESTMINSTER SYSTEM – THE CASE OF NEW ZEALAND

The aim of the article is to analyze the process of a cabinet coalition formation in a double non-standard situation: a) in the Westminster-model state (New Zealand), in which until 1996 single-party cabinets dominated and coalition bargaining was arranged very rarely; b) in a context of negotiations conducted simultaneously

by a pivotal party with a high potential for political blackmail towards two main potential coalition partners. The main research question is about similarities and differences between Westminster and classical processes of government coalition formation, during which the formateur negotiates with another party or parties the coalition agreement. The main research method used in the analysis is a case study. The article was extended to sketch the institutional context and some elements of historical analysis (in those points where the historical background had an impact on the analysed coalition).

KEY WORDS: *coalitions, system of government, Westminster system, party system, New Zealand*

Bibliografia

- Belgrave M., *Beyond the Treaty of Waitangi: Māori Tribal Aspirations in an Era of Reform, 1984–2014*, „The Journal of Pacific History” 2014, vol. 49, nr 2.
- Blockmans T., Guerry M.-A., *Coalition Formation Procedures: The Impact of Issue Salience and Consensus Estimation*, „Group Decision and Negotiation” 2016, vol. 25, nr 3.
- Bowler S., Bräuninger T., Debus M., Indridason I. H., *Let’s Just Agree to Disagree: Dispute Resolution Mechanisms in Coalition Agreements*, „The Journal of Politics” 2016, vol. 78, nr 4.
- Bożyk S., *System wyborczy a układ sił politycznych w parlamencie Nowej Zelandii*, [w:] R. Balicki, M. Jabłoński (red.), *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, Wrocław 2018.
- Cherepnalkoski D., Karpf A., Mozetič I., Grčar M., *Cohesion and Coalition Formation in the European Parliament: Roll-Call Votes and Twitter Activities*, „PLOS ONE” 2016, vol. 11, nr 11.
- Dodd L., *Coalitions in Parliamentary Government*, New Jersey 1976.
- Eska-Mikołajewska J., *Parlament w nowozelandzkim ustroju politycznym przed zmianą i po zmianie systemu wyborczego w 1993 roku*, „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 2.
- Greene Z., *Working through the issues: how issue diversity and ideological disagreement influence coalition duration*, „European Political Science Review” 2017, vol. 9, nr 4.
- Hayward J. (red.), *New Zealand Government and Politics*, Oxford–New York 2015.
- Ibenskas R., *Marriages of Convenience: Explaining Party Mergers in Europe*, „The Journal of Politics” 2016, vol. 78, nr 2.
- Jones C., *Tawhaki and Te Tiriti: A Principle Approach to the Constitutional Future of the Treaty of Waitangi*, „New Zealand Universities Law Review” 2013, vol. 25.
- Kalandrakis T., *Minimum winning coalitions and endogenous status quo*, „International Journal of Game Theory” 2010, vol. 39, nr 4.
- Laver M., *Models of government formation*, „Annual Review of Political Science” 1998, vol. 1, nr 1.
- Levine S. (red.), *Pacific Ways. Government and Politics in the Pacific Islands*, Wellington 2016.
- Mikuli P., *Sądy a parlament w ustrojach Australii, Kanady i Nowej Zelandii*, Kraków 2010.
- Miller R., *Democracy in New Zealand*, Auckland 2015.
- Miller R., *Party Politics in New Zealand*, Melbourne 2005.

Mulgan R., *Politics in New Zealand*, Auckland 2004.

Nikula P.-T., *Grand Coalitions: Finland and New Zealand*, „Briefing Papers”, <http://briefing-papers.co.nz/grand-coalitions-finland-and-new-zealand/> (dostęp: 3.10.2017).

Wood G. A., Rudd C., *The Politics and Government of New Zealand: robust, innovative and challenged*, Dunedin 2004.

Żukiewicz P., *Umowa poparcia dla rządu mniejszościowego – zagrożenie dla demokracji westminsterskiej? Przypadek brytyjskiego porozumienia Partii Konserwatywnej i Demokratycznej Partii Unionistycznej z 2017 roku*, „Studia Politologiczne” 2018, vol. 47.